

Верховний
Суд

«Екологічні» спори в практиці Касаційного цивільного суду

Василь Крат,
суддя Верховного Суду,
кандидат юридичних наук, доцент

24 вересня 2025 року

❯Хто позивач!?

Постанова КЦС від 25 травня 2022 року по справі № 487/6970/20

ГО «Стоп Шлам», яка діяла в інтересах 1 279 своїх асоційованих членів, звернулася із позовом до ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» про стягнення 9 208 800 000 грн компенсації моральної шкоди, завданої її членам;

ГО «Стоп Шлам» є природоохоронною організацією, яка відповідно до положень Орхуської конвенції та Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про громадські об'єднання», а також відповідно до свого статуту, має право на представництво в суді екологічних інтересів окремих його членів з метою захисту порушених екологічних прав людини та громадянина або з метою усунення порушень вимог екологічного законодавства;

Щодо компенсації моральної шкоди, завданої порушенням права на безпечне довкілля

Постанова ОП КЦС ВС від 22.04.2024 у справі № 279/1834/22

Предметом позову у цій справі є відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення відповідачем прав позивача на безпечне довкілля;

за умови встановлення конкретної особи, яка завдала шкоди, відбувається розподіл тягара доказування: (а) позивач повинен довести наявність шкоди та причинний зв'язок; (б) відповідач доводить відсутність протиправності та вини;

моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті;

суди врахували суттєвий та триваючий характер порушення прав позивача, який протягом тривалого часу був позбавлений права на проживання у безпечному довкіллі, враховуючи, що порушення мали місце з 2012 року й тривали до 2017 року, а також у 2019 році.

За таких обставин, встановивши, що існують умови для компенсації моральної шкоди суди зробили правильний висновок про наявність підстав для задоволення позовних вимог ОСОБА_1 до ТОВ «Українська холдингова лісопильна компанія».

Щодо компенсації моральної шкоди, завданої порушенням права на безпечне довкілля

Постанова ОП КЦС ВС від 22.04.2024 у справі № 279/1834/22

ТОВ «Українська холдингова лісопильна компанія» звертає увагу на те, що позивачем в обґрунтування позовних вимог долучено до позовної заяви вибіркові копії висновку експертів за результатами комісійної інженерно-екологічної експертизи № 5292/18-48/1259/18-23/1507/19-23 від 12 липня 2019 року, що позбавило судів можливості надати оцінку висновкам експертизи згідно зі статтею 89 ЦПК України.

Аналіз матеріалів справи свідчить, що:

при зверненні із позовом ОСОБА_1 зазначав, що завдана йому моральна шкода полягає, зокрема, у душевних стражданнях, яких він зазнав у зв'язку з протиправною поведінкою відповідачів, оскільки внаслідок господарської діяльності відповідачів у 2012-2017 роках, а також у 2019 році здійснювалося забруднення атмосферного повітря на території його садиби, він позбавлений права на безпечне довкілля (а.с. 2-11);

позивач надав, зокрема, копію висновку експертів за результатами комісійної інженерно-екологічної експертизи № 5292/18-48/1259/18-23/1507/19-23 від 12 липня 2019 року (а.с.34-36);

ТОВ «Українська холдингова лісопильна компанія» надало копію акта позапланової перевірки № 519 від 10 листопада 2020 року (а.с.63-78) та копії сертифікатів відповідності закінчених будівництвом об'єктів від 21 лютого 2017 року та від 11 липня 2017 року (а.с. 79, 80).

Щодо компенсації моральної шкоди, завданої порушенням права на безпечне довкілля

Постанова ОП КЦС ВС від 22.04.2024 у справі № 279/1834/22

Об'єднана палата акцентує увагу на тому, що принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи та покладає тягар доказування на сторони. Водночас цей принцип не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою обставину, про яку стверджує сторона.

Надані ТОВ «Українська холдингова лісопильна компанія» докази (копія акта позапланової перевірки № 519, проведеної 10 листопада 2020 року та копія сертифікатів відповідності закінчених будівництвом об'єктів від 21 лютого 2017 року та від 11 липня 2017 року) стосуються іншого періоду діяльності відповідача та не підтверджують відсутність протиправності та вини. Власне ствердження ТОВ «Українська холдингова лісопильна компанія» без надання відповідних доказів не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою цю обставину, оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс.

Об'єднана палата звертає увагу на те, що висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні (частина перша статті 110 ЦПК України).

Суди надали оцінку висновку експертів за результатами комісійної інженерно-екологічної експертизи № 5292/18-48/1259/18-23/1507/19-23 від 12 липня 2019 року разом із іншими доказами у справі, зокрема, листами Державної екологічної інспекції від 06 липня 2016 року, від 06 березня 2017 року, актом позапланової перевірки № 519 від 10 листопада 2020 року та сертифікатом відповідності закінчених будівництвом об'єктів від 21 лютого 2017 року та від 11 липня 2017 року.

Пожежа на навтобазі (моральна шкода)

Постанова КЦС ВС від 19.02.2020 у справі № 372/1308/16-ц

Постанова КЦС ВС від 08.04.2020 у справі № 372/724/16-ц

Постанова КЦС ВС від 29.07.2020 у справі № 372/980/16-ц

Постанова КЦС ВС від 09.09.2020 у справі № 372/4412/15-ц

Недійсність і ст. 293 ЦК

Постанова КЦС ВС від 10.04.2020 у справі № 616/1/18

Фізична особа має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення. Діяльність фізичної та юридичної особи, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля, є незаконною. Кожен має право вимагати припинення такої діяльності. Діяльність фізичної та юридичної особи, яка завдає шкоди довкіллю, може бути припинена за рішенням суду (частина перша та друга статті 293 ЦК України).

Наявність підстав для визнання договору недійсним (наказу незаконним) має встановлюватися судом на момент його укладення (видання). Видання оспорюваного наказу, вчинення оспорюваних договорів не є в розумінні статті 293 ЦК України діяльністю, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля.

Вумівський ліс

Окрема ухвала КЦС від 15.05.2025 року в справі № 759/23377/20

Окрема ухвала КЦС від 15.05.2025 року в справі № 759/23414/20

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду вважає, що встановлені судовими рішеннями у декількох справах порушення Петропавлівсько-Борщагівською сільською радою Бучанського району Київської області, правонаступником якої є Борщагівська сільська рада Бучанського району Київської області, приписів законодавства, зокрема у сфері містобудування й охорони навколишнього природного середовища, потребують додаткової оцінки для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли встановленим судами порушенням, і вирішення питання про притягнення винних осіб до визначеного виду юридичної відповідальності.

Для виконання окремої ухвали та надання відповіді, беручи до уваги можливу потребу у зборі необхідної інформації від фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, Верховний Суд вважає за необхідне встановити для Офісу Генерального прокурора трьохмісячний строк із дня отримання цієї ухвали.

Звернути увагу Офісу Генерального прокурора на необхідність додаткової оцінки встановлених судами у декількох справах порушень Петропавлівсько-Борщагівською сільською радою Бучанського району Київської області, правонаступником якої є Борщагівська сільська рада Бучанського району Київської області, приписів законодавства, зокрема у сфері містобудування й охорони навколишнього природного середовища, для вжиття невідкладних заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли встановленим судами порушенням, і вирішення питання про притягнення винних осіб до визначеного виду юридичної відповідальності.

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2023 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2023. 662 с. URL: <https://t.me/glossema/1451>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2024 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2024. 899 с. URL: <https://t.me/glossema/2441>.

Верховний
Суд

Трохи про приватне право:
<https://t.me/glossema>

Дякую за увагу!